

ARAŞTIRMALARIN RAPORLAŞTIRILMASI: BİR TEZ VEYA BİLİMSEL MAKALE NASIL YAZILIR?

THE REPORTING OF RESEARCHES: HOW TO WRITE A THESIS OR A SCIENTIFIC ARTICLE?

Ali BALTACI¹

ÖZ

Bu araştırmada, sosyal bilimler alanında tez ve makale yazım sürecinin son aşaması olan raporlaştırma sorunsalı ele alınmıştır. Bu kapsamda, literatürde sık yapılan hata ve eksikliklerden hareketle ideal bir rapor yazmaya yardımcı olabilecek kuramsal ve uygulamalı bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda bu çalışmada, "Bir tezin veya bilimsel makalenin problemi, araştırma soruları, amacı, önemi, sınırlılıkları ve varsayımları nasıl ifade edilir?" ve "Bir tezin veya bilimsel makalenin bulgular, sonuçlar, tartışma ve öneriler bölümleri nasıl ifade edilir?" sorularına cevap aranmıştır. Ayrıca nicel ve nitel araştırma yaklaşımlarına göre farklı raporlaştırma yönelimleri de sunulmuştur. Literatürde raporlaştırma konusunu farklı araştırma yaklaşımları temelinde ele alan bir çalışmaya henüz rastlanılmamış olması, bu araştırmanın öncü karakterine vurgu yapmaktadır. Çalışma ile sosyal bilimler alanında bilimsel yayın yapmak isteyen araştırmacılara rehberlik edilmesi umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Araştırma Yöntemleri, Raporlaştırma, Akademik Yazma, Araştırma Raporu, Nitel Araştırma, Nicel Araştırma.

ABSTRACT

In this study, the last stage of the thesis and article writing process in the field of social sciences is discussed. In this context, it is aimed to give theoretical and practical information which can help to write an ideal report based on the common mistakes and deficiencies in the literature. In this direction, this study investigated some answers to these questions: "How is the problem of a thesis or scientific article, research questions, purpose, importance, limitations, and assumptions expressed?" and "How to express the findings, conclusions, discussions, and recommendations of a thesis or scientific article?". In addition, different reporting orientations are presented according to quantitative and qualitative research approaches. The fact that there is no study on the subject of reporting in the literature based on different research approaches, emphasizes the pioneering character of this study. It is hoped that researchers who wish to publish scientific publications in the field of social sciences will guide this study.

Keywords: Research Methods, Reporting, Academic Writing, Research Report, Qualitative Research, Quantitative Research.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, alibaltaci@mersin.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2550-8698>

1. GİRİŞ

İnsanın evrendeki gizemlerin açıklanmasına ilişkin duyduğu merak her dönemde bireyleri bilinmeyeni tanımaya ve yeni bilgileri keşfetmeye sevk etmiş, zamanla insan edindiği bilgileri diğerleri ile paylaşmayı da bir gereklilik olarak görmeye başlamıştır. Bilimin temelinde bilim insanlarının olay ve olgulara karşı geliştirdikleri merak dürtüsü kadar, sorunları belirleme ve bu sorunlara uygun çözüm yolları keşfetme çabası da yatmaktadır. Problemin çözümüne ilişkin mantıklı öneriler sunma gayretindeki bilim insanları, sistematik bir çalışma düzenine sahip araştırmalara yönelirler. Bu noktada araştırma kavramı, karşılaşılan sorunlara sistemli ve akla yatkın çözümler sunma eylemi; araştırmacı ise problemi fark eden ve olası çözüm yollarını arayan özne olarak ifade edilebilir (Kothari, 2004: 53). Bilgiye erişme gayreti içindeki araştırmacı, zamanla edindiği bilgiyi paylaşmak için bir araç arayışına girmiş ve bu ihtiyacı karşılamak için bilimsel yayınlar ortaya çıkmıştır. Bilimsel yayınlar, araştırmacının sorun olarak belirlediği olay ve olguları çözümleme biçimine ilişkin raporlardır (Reinharz ve Davidman, 1992: 74). Söz konusu araştırma raporlarının üretimi, çoğaltımı ve basımı ile araştırmacının ulaşmak istediği nihai hedef; okuyucuların bilgilendirilmesi olduğu kadar, yeni problem alanlarının üretilmesi ve probleme ilişkin güncel bilgi birikiminin sürdürülebilirliğidir (Kumar, 2019). Bununla birlikte bir araştırmanın sonucu ne derece özgün olsa da herhangi bir bilimsel platformda duyurulmadıkça bu araştırmanın varlığı bilinemez (Marczyk, DeMatteove Festinger, 2005: 84). Yani araştırma raporu olmaksızın bir araştırmanın varlığından bahsedilememekte, araştırmanın tamamlanabilmesi için mutlaka bir akademik yazım sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. Özetle iyi bir araştırma raporunun taşınması gereken temel

özelliklerin bilgisine sahip olan araştırmacılar, çağın gerektirdiği akademik yetkinliğe erişmiş sayılmaktadır.

Bilimsel yayınlar; konferans poster ve bildirileri, hakemli dergi makaleleri, tezler, kitaplar, kitap bölümleri ile proje raporları gibi farklı eserlerden oluşan geniş bir yelpazeye sahiptir. Bilimsel yayınlarda belirli bir dil ve yazım kuralları dizgesi bulunmasına karşın akademik çalışmaların nasıl yazılmasına ilişkin akademik çevrelerce yaygın geçerliği olan yazılı kurallar bulunmamaktadır (Mackenzie ve Knipe, 2006: 122). Referans sistemi aynı olsa dahi üniversiteler kendi yazım kuralları ile yazılmış tezleri kabul etmekte, hatta her akademik derginin kendi yazım kuralları bulunmaktadır. Akademik raporlar, yıllar içinde farklı bilimsel yaklaşımlara göre şekillenmiş, bilimsel yöntemin çeşitliliğine ve okuyucunun farklı ihtiyaçlarına yönelik olarak gelişmiştir (Keeves, 1997: 28). Araştırmaların nasıl raporlaştırılması konusunda literatürde çok sayıda kaynak bulunmakla birlikte, bu kaynakların farklı rapor yazım şekillerini önermesi, rapor yazmaya çalışan araştırmacılar için sorun teşkil etmektedir (Taylor, Bogdanve DeVault, 2015: 15-16). Sosyal bilimlerin her disiplininde nitel ve nicel yöntemlerle desenlenmiş tezler ve makaleler yazılmakta; araştırmacılar, tez ve makalelerini yazarken üniversitelerin veya çeşitli akademik çevrelerin belirlediği yazım kılavuzlarından yararlanmaktadır. Üniversitelerin tez yazım kılavuzları incelendiğinde, bu kılavuzlar arasında çeşitlilik olduğu, farklı araştırma yöntemlerini ihmal eden kılavuzların bulunduğu, araştırma bölümlerinin nasıl ifade edileceğinin belirlenmediği veya kılavuzların araştırmacının tasarladığı sorunu ele alış biçimini kısıtlayıcı yapıda olduğu tespit edilmiştir.

Raporlaştırma sürecinde, akademisyenlerce kabul gören yazım standartları (APA, ISO, MLA, ISNAD vb.) olmasına rağmen, sosyal bilimler alanında yazılan akademik eseler incelendiğinde, raporların temel bölümleri (sınırlılıklar, problem durumu, varsayımlar vb.) ile ilgili karışıklığın olduğu belirlenebilir (Alvesson ve Sköldberg, 2017: 43). Söz konusu karışıklığın sonlandırılması, ileride yapılacak araştırmaların yazımında önemli kolaylık sağlayacağı gibi raporların niteliğinin arttırılmasına da katkı sunacaktır. Bu çalışmada bir tez veya makalede bulunması gereken bölümlerin neler olması gerektiğine odaklanılmış; özellikle raporlaştırma sürecinin nasıl tasarlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu noktada var olan araştırma yazım tekniklerinin bir sentezi yapılmaya çalışılarak sosyal bilimler alanındaki akademik çalışmalar yapanlara kuramsal ve uygulamalı bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır. Bu noktada, kuramsal analiz yöntemi kullanarak sosyal bilimler literatüründe bulunan araştırma yöntemi kitap ve makaleleri ile tezler incelenmiş; ayrıca araştırma yöntemi konusunda doktora seviyesinde dersler vermiş akademisyenlerle ve halen doktora tezi yazım sürecinde olan öğrencilerle görüşülerek raporlaştırma sürecinde yaşanan temel zorluklar hakkında fikir edinilmeye çalışılmıştır. Kuramsal analiz sonucunda akademik yazım standartlarının nasıl olması gerektiği ile sosyal bilimler alanında yazılacak tezlerin temel karakteristiğine ilişkin bir model önerisi sunulmuştur. Bu çalışma ile araştırmacıların kendi raporlarını hazırlama sürecinde önemli bir zaman tuzağı olarak kabul edilen alanda yapılmış diğer tezleri incelemeleri (Mackenzie ve Knipe, 2006: 28) ve o tezlerden kendileri için belirli bir yaklaşım çıkarmaları noktasında harcadıkları zaman ve emek azaltılmış olacaktır. Bu kapsamda, çalışmanın sosyal bilimler alanında

çalışanlara kaynak teşkil edeceği düşünülmekte olup literatürdeki önemli bir boşluğun da kapatılacağı varsayılmaktadır.

2.ARAŞTIRMA BÖLÜMLERİNİN YAZILMASI

Bu çalışmada esasen tez ve makale bölümleri incelenmiş olsa da sosyal bilimler alanında hazırlanan diğer eserlerde de tez yazımına benzer bölümlerin yer aldığı görülür. Bu açıdan araştırmalarda yer alan temel bölümlerin nasıl yazılması gerektiğinin belirlenmesi önemlidir. Bu başlık altında bir araştırmada bulunması gereken ana bölümlere değinilecektir.

2.1. Araştırma Başlığının Yazılması

Araştırmacılar tarafından genellikle bir sorun alanı gibi algılanmasa da başlık, araştırmanın en önemli unsurlarındandır. Okuyucunun ilgisini çekecek, literatürdeki diğer araştırma başlıklarından farklılaşan ve ele alınan konunun ana hatlarını belirleyen başlık seçilmesi önemlidir. Araştırmanın başlığı kısa ve öz olmalı, mecaz anlam ifade eden, çok genel veya çok özel başlık kullanımından kaçınılmalı, gerekmiyorsa başlıklarda yabancı ifadeler, sembollere veya anlamsız söz öbeklerine yer verilmemelidir. Başlıklarda belirli bir kelime sınırı (genellikle 15 kelimeyi geçmemesi istenir) varsa başlıklar, araştırmayı en iyi özetleyen terim ve ifadeleri içermelidir. Literatürde oldukça iddialı yazılan araştırma başlıkları bulunmasına rağmen, araştırmanın içeriği aynı özen ve iddiayı gösteremeyebilir. Ayrıca bilimsel araştırmaların başlıklarında zorlama veya radikal ifadeler ile okuyucuda yanlış anlamlar oluşturacak terimlere de yer verilmemelidir (McCusker ve Gunaydin, 2015: 25-26; Walliman, 2017: 29).

2.2. Araştırma Probleminin Yazılması

Bir araştırmanın yapılış amacını barındıran problem, araştırmacının konu edindiği, çalışmaya gerek duyduğu sorunsal hakkında zlı bilgi vermesidir (Denzin, 2017: 33). Araştırmacılar için problem durumunu belirlemede kullanılabilcek farklı ilkeler bulunsa da genellikle araştırmacının geçmiş yaşantısı, literatürden sunulan eksiklikler veya çeşitli kuramsal olgular, problem durumunu belirlemeye yardımcı unsurlardır (Leavy, 2016: 18-22). Araştırma problemi belirlenmeden önce belirli gündelik olay ve olguların gözlenmesi, literatürde yer alan farklı araştırmalarda ve kuramlarda eksik bırakılan noktaların belirlenmesi veya araştırmacının geçmiş yaşantılarında çeşitli sorunları fark etmesi olarak özetlenebilecek süreç söz konusudur (Humphries, 2017: 43-44). Söz konusu sürecin sonunda araştırmacı, çalışmak istediği problemi belirlemektedir.

Herhangi bir araştırma probleminde bulunması gereken bazı ölçütler söz konusudur. Bir araştırma problemi, belirli yöntemlerle çözülebilir nitelikte olmalıdır. Araştırmacının özümlemediği problem, geçerliğini ortadan kaldıracığından, literatür için önem taşıdığı düşünölen her problem belirli yol ve yöntemlerle çözülebilir olmalıdır (Venable, Pries-Hejeve Baskerville, 2017: 55). Bu noktada araştırma problemi, araştırmanın literatüre yaptığı katkının yanı sıra, birey ve toplum için yarar sağladığı ölçüde önemlidir. Yani araştırma problemi, gerek bilim alanı gerekse birey ve toplum açısından önemlilik özelliğine sahip olmalıdır (Hickson, 2016: 63). Ayrıca araştırma problemi yenilik özelliğine sahip olmalı, daha önceden fark edilmemiş, üzerinde çalışılmamış veya önemi giderek artan bireysel ve toplumsal sorunların çözümüne yönelik yeni

sorunları içermelidir (Ary, Jacobs, Irvine ve Walker, 2018: 101). Araştırma probleminin taşınması gereken bir diğer özellik problemin araştırılabilir olmasıdır. Farklı boyutları ile araştırılabilir olan bir problem, belirli etik sınırları içermeli ve araştırmacıyı farklı noktalara sevk edebilmelidir (Creswell, 2002: 34).

Araştırma probleminin oluşturulmasında öncelikle, oldukça genel olan problem alanı bütünsel bakış açısıyla parçalara ayrılır ve her parçanın temel özellikleri ve parçalar arasındaki ilişkiler incelenir. Daha sonra araştırmacının konu edindiği problem parçası, söz konusu bütünlükten ayrılarak tanımlanır veya okuyucunun bu parçaya odaklanması sağlanır (Flick, 2015: 69). Odaklama süreci, problemin sınırlandırılmış bir alanda tekrar oluşturulmasıdır. Ardından, sınırlandırılmış problem alanı, probleme ilişkin tüm detayları içerecek şekilde genişletilir. Tümdengimsel bu süreç sonunda problem durumu belirli bir kapsamda ele alınmış ve kavramsal çerçeve içerisinde yer alacak şekilde araştırma problemi tanımlanmıştır (Denzin, 2017: 74).

Araştırma problemi belirlendikten sonra, belirgin, açık ve anlaşılır şekilde ifade edilmelidir. Problem cümlesi: (1) soru şeklinde yazılmalı, (2) bağımsız ve bağımlı değişkenleri içermeli, (3) evren veya örneklem hakkında kısa bilgi vermeli, (4) kullanılacak yöntem, olası ölçme araçları ile veri analizinin ne şekilde yapılacağına dair çeşitli bilgileri okuyucuya hissettirmelidir (Carey, 2017: 12-13; Patten ve Newhart, 2017: 16-17). Nicel araştırmalarda problem cümlesi, neden ve sonuç belirleme, anlamlı ilişki veya farklılık gibi çeşitli ifadeleri içermekteyken, nitel araştırmalarda problemi tanımlama, betimleme, olgular veya olgular arasındaki ilişkilerin

derinliğini tespit etmeye yönelik ifadeleri içermelidir (McKenney ve Reeves, 2018: 77).

Literatürde genellikle araştırma sorusu ve araştırma amacı ile problem cümlesi karıştırılmakta ve söz konusu kavramlar birbirinin yerine yanlış bir biçimde kullanılabilir. Problem cümlesi, araştırma sorularının genel bir ifadesidir ve her bir araştırma sorunu kapsar (Brannen, 2017: 96). Çözülme istenen probleme ilişkin araştırma soruları açık ve anlaşılır olmalı, problemin çözümüne ilişkin akla yatkın, denenebilir, etik ve özgün bir çerçeveyi içerecek nitelikte olmalıdır. Ayrıca araştırma soruları, olasılık veya emir ifade eden cümleler şeklinde yazılmamalıdır (Leavy, 2016: 74).

Araştırma soruları, nitel ve nicel araştırma yaklaşımlarına göre farklı şekilde ifade edilebilir. Nicel araştırmalarda hipotezler üzerinden kurgulanan araştırma soruları söz konusuyken, nitel araştırmalarda, araştırma soruları şeklinde bir kurgu söz konusudur (Creswell ve Clark, 2017: 75). Bu bağlamda öncelikle çalışmanın amacı, yöntemi ve hedef kitlesi tespit edildikten sonra hangi soruların veya hipotezlerin kullanılmasının uygun olacağı belirlenebilir. Araştırma sorusu, en az iki değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve söz konusu ilişkinin soru şeklinde ifade edilmesiyken hipotez, en az iki değişken arasındaki ilişkiyi belirten ifadelerdir (Kovach, 2015: 12; Walliman, 2017: 36). Ayrıca, gömülü teori gibi nitel araştırma yöntemlerinde sorular ve hipotezler doğrudan teoriden geliştirilip sınanabilir. Bu bağlamda araştırma soruları ve hipotezlerin, araştırmanın kuramsal altyapısına dayandırılması gereklidir (Kilkenny, Browne, Cuthill, Emerson ve Altman, 2010: 68).

Araştırma soruları, nicel araştırmalarda doğal bir sınırlılık içerirken, nitel araştırmalarda değişkenlerin iç içe olması ve değişkenler arası ilişkinin ölçülmesinin görece zorluğu sebebiyle sınırlılık söz konusu olmaz (Hickson, 2016). Bu kapsamda nitel araştırma soruları, kuramsal çerçeveye dayalı ve değişkenler arasındaki etkileşime odaklanan bir geliştirme veya yeniden ifade etme sürecine dayandığından, “nedendir?” veya “nasıldır?” şeklinde açık uçlu soru ifadeleriyle yazılması gereklidir. Nicel araştırma yöntemlerindeki araştırma sorularının ise “ilişkili midir?”, “anamlı mıdır?” veya “anamlı fark var mıdır?” şeklinde sınırlandırılmış/kapalı uçlu soru ifadeleriyle yazılması uygundur (Carey, 2017: 65; Flick, 2015: 78; Vagle, 2018: 73).

2.3. Araştırma Amacının Yazılması

Araştırmanın amacı, araştırma probleminin çözümüne ilişkin bir yol haritasıdır. Araştırma probleminin nasıl çözümleneceği veya araştırma kapsamında hangi beklentilere cevap verileceği gibi bilgileri içeren araştırma amacı, problemin vücut bulmuş hali olup çoğunlukla ‘Ne’, ‘Neden’, ‘Nasıl’ ‘Nerede’ ve ‘Ne Zaman’ gibi soru ifadeleri ile ilgili bilgiler içerir (Antwi ve Hamza, 2015: 53; Creswell ve Clark, 2017: 78; Taylor vd., 2015: 63-65). Amaç cümlesi, araştırmanın hedeflerini ve temel önermelerini sunar ve araştırmanın ana fikrini de içerisinde barındırır. Söz konusu ana fikir, araştırma problemi çerçevesinde yeniden oluşturulur ve araştırma soruları ile kısıtlanır (Nardi, 2018: 73). Bu bağlamda araştırmada kullanılacak desenin de araştırma amacına bağlı olarak belirlenmesi gereklidir. Araştırma amacı, araştırma sonuçlarının belirli bir evrene genellemesinin istendiği nicel araştırma yaklaşımı için önemlidir. Ayrıca bir olay veya olguyu detaylı inceleyen nitel araştırma yaklaşımlarında da

araştırma amacı belirleyicidir. Bu açıdan, araştırma amacının açık ve anlaşılır şekilde ifade edilmesi önemlidir (Kumar, 2019: 25; Ledford ve Gast, 2018: 53; Mackey ve Gass, 2015: 87; Patten ve Newhart, 2017: 96).

Araştırmalarda amaç bölümünün yazımına ilk olarak genel bir amaç cümlesi yazılarak başlanır. Daha sonra genel amacı daha anlaşılır kılacak alt amaçlar oluşturulur (Leavy, 2016: 78; Pyrczak, 2016: 53; Tobi ve Kampen, 2018). Genel ve alt amaçlar, genellikle cümle formunda yazılabileceği gibi, hipotez veya soru formunda da hazırlanabilmektedir. Bu kapsamda alt amaçlar; (1) *betimsel sorular* (araştırmada incelenen olay veya olguyu açığa çıkarma amacını taşırlar ve ‘nedir’ ifadesini içerirler), (2) *ilişkisel sorular* (araştırma değişkenleri arasındaki ilişkinin doğası, miktarı, yapısı, yönü gibi farklı özellikleri belirleme amacı taşırlar ve ‘...anamlı farklılık var mıdır?’ veya ‘...yordamakta mıdır?’ gibi ifadeleri içerebilirler), (3) *karşılaştırma/örnekseme soruları* (araştırma değişkenlerinin birbiri ile karşılaştırılması amacını güderler ve ‘A değişkeni ile B değişkeni arasındaki farklılığın düzeyi nedir?’ gibi ifadeleri içerir (Antwi ve Hamza, 2015: 58; Brannen, 2017: 79; Creswell ve Clark, 2017: 81; Denzin, 2017: 103; Kothari, 2004: 88; Kumar, 2019: 85). İlişkisel ve örnekseme soruları yalnızca nicel araştırma yaklaşımında kullanılırken, betimsel sorular nicel ve/veya nitel yaklaşımlarda kullanılabilir (McCusker ve Gunaydin, 2015: 95).

2.4. Araştırma Öneminin Yazılması

Bilimsel araştırmalar, belirli bir nedenle yapılmalıdır. Bu neden araştırmanın önem derecesini belirler. Araştırmanın neden yapıldığı, bilime veya literatüre katkıları, literatürdeki hangi eksikliklerin araştırmacıyı bu konuda çalışmaya sevk ettiği gibi cümleler yazılarak

araştırmanın önemi belirginleştirilir (Almalki, 2016: 288; Edmonds ve Kennedy, 2016: 79; Morse, 2016: 83). Ayrıca araştırmayı okuyacak hedef kitleyi ikna edecek ifadeler de önem bölümünde yer almalıdır (Pyrzczak, 2016: 79). Önem bölümünde araştırma amaçlarında yer alan durumların, teorik ve pratik olarak problemin çözümüne nasıl katkı sağlayacağı da açıklanmalıdır (Flick, 2015: 81). Bunun yanında araştırma sorularının veya hipotezlerin neden denenmek istendiği veya araştırmanın temel yönteminin neden bu şekilde belirlendiği de belirtilmelidir (Leppink, 2017: 51). Benzer araştırmaların eksiklikleri, bu araştırmanın hangi eksiklikleri tamamlayacağı ve hangi yeni eksiklikleri oluşturabilme kapasitesinde olduğu da önem bölümünde açıklanabilir (Kumar, 2019: 112).

Önem bölümünde temel olarak (1) araştırmaya duyulan kuramsal ve pratik ihtiyaçlar, (2) benzer konularda yapılan diğer araştırmaların önerileri, (3) araştırma alanındaki mevcut literatürün yeterlilik düzeyi, (4) araştırma sonucunda elde edilen yeni bilgilerin nerede, nasıl ve kimler tarafından kullanılmasının gerektiği, (5) literatürdeki kuramsal ve pratik eksikliklerin neler olduğu, (6) araştırma için seçilen yöntemin konu ile ilgili diğer araştırmalardan ne derece farklılaştığı veya hangi yöntemsel yeniliklerin sunulduğu, (7) önceden yapılan araştırma sonuçlarını tekrarlama, destekleme veya reddetme durumu, (8) araştırma sonuçlarının hangi tür kuramsal veya uygulamaları değiştirme veya iyileştirme potansiyeline sahip olduğu gibi bilgiler yazılabilir (Borrego, Douglas ve Amelink, 2009: 19-20; Johnson ve Christensen, 2008: 78-80; Mertens, 2014: 51-52; Sale, Lohfeld, ve Brazil, 2002: 24-25; Tashakkori ve Teddlie, 1998: 23).

2.5. Araştırma Sınırlıkları ile Araştırma Kapsamının Yazılması

Her araştırma evrendeki olay ve olguları açıklarken genel yargılara varmak istese de belirli ölçüde sınırlılıklar içerir. Araştırma sınırları, araştırmanın kapsadığı alanın belirlenmesi amacını güder; böylelikle oldukça geniş çalışma alanları daraltılır ve gerek araştırmacının gerekse okuyucunun araştırma konusuna odaklanması teşvik edilir (Keeves, 1997: 47; Kumar, 2019: 119). İki kavramın birbirine yakın anlamlı olması sebebi ile Türk akademisyenlerin bunlardan birisini tercih ettikleri ve Türk akademik literatüründe araştırma sınırlılıkları başlığı tercih edilirken, çok az çalışmada araştırma kapsamına değinildiği görülmektedir. Oysa yurtdışı literatürde iki farklı başlık (sınırlılıklar ve kapsam) olarak raporlaştırma geleneği yaygındır.

Sınırlılık, araştırmanın zayıf yönleri olarak ifade edilir. Bir araştırmada evren ve örneklemin belirlenmiş biçimi, veri toplama araçlarının yeterliliği, insan üzerinde çalışmanın zorluğu, çeşitli coğrafi bölgelere, kişi ve kurumlara erişimin güçlüğü, veri analizinde yaşanan sorunlar gibi araştırmanın geçerliğine ve güvenilirliğine etki eden çeşitli durumlar sınırlılık başlığı altında sunulmalıdır (Brannen, 2017: 98; Mackenzie ve Knipe, 2006: 53; Scott, 2007: 71; Wiggins, 2011: 79). Bunun yanında araştırmacının kendisinden kaynaklanan sorunlar (yönteme yatkın olmamak, alanı tanımamak, yabancı dil bilgisi ve teknik beceri yetersizliği vb.) olabileceği gibi, araştırmanın kendisinden kaynaklanan sorunlar (problem alanı, araştırmanın amaçları, uygulama sorunları, yöntemle ilgili sorunlar vb.) da sınırlılık kapsamında ele alınmalıdır (Edmonds ve Kennedy, 2016: 57). Araştırmanın iç geçerliğini etkileyecek ve araştırma

sürecinde ihmal edilmesi veya kaçınılması çok zor olan durumların da sınırlılık olarak değerlendirilmesi gereklidir (Lund, 2012: 41).

Kuramsal ve uygulamaya dönük sınırlılıklar olarak iki grupta ele alınan sınırlılıklar, araştırmanın yapılış sürecinde yaşanan tüm sorun ve eksiklikleri içerecek biçimde yazılmalıdır (Ary vd., 2018: 48; Morse, 2016: 79). Bu noktada kuramsal sınırlılıklar, araştırma literatürünün yeterince incelenmemesinden, sınırlandırılmamış veya genel anlamlarıyla kullanılan terimlerin açık bir şekilde ifade edilmemesinden, farklı anlamlara gelen kavramların kullanılmasından veya konu alanının farklı ve ilgisiz yönlerine değinilmesinden kaynaklanır (Merriam ve Grenier, 2019: 13; Taylor vd., 2015: 23). Ayrıca araştırmacının incelediği sorunu ve literatürü yeterince tanıması önemlidir. Uygulamaya dönük sınırlılıklar, araştırma sonuçlarını doğrudan etkiler. Araştırmanın yöntemsel yaklaşımının (nicel, nitel veya karma) yanlış seçilmesi, araştırma deseninin hatalı kurgulanması, yöntemeye uygun veri toplama tekniklerin kullanılmaması, örneklem seçiminin hatalı yapılması ve veri analizinin hatalı yapılması uygulamaya dönük sınırlılıklar olsa da araştırmacılar bu sınırlılıkların çoğunun farkına varmaz ve bunları sınırlılık bölümünde ele almazlar (Alvesson ve Sköldbberg, 2017: 37; Olsen, 2004: 45). Araştırmacılar, geleneksel olarak kendi çalışmalarının uygulamaya dönük sınırlılıklarını açığa çıkarma eğiliminde değillerdir ve genellikle bulgular bölümündeki eksikliklere atıf yapılarak farklı araştırmaların farklı sonuçlar elde etme potansiyeli üzerinde durulur. Ancak etik gereklilikler gereği araştırmada var olan tüm sınırlılıkların detaylı olarak betimlenmesi önemlidir (Tashakkori ve Creswell, 2007: 25-26).

Araştırma kapsamı, konunun nasıl sınırlandırıldığı, konu alanının nasıl belirlendiği veya odaklanılan problemin nasıl ayrıştırıldığına yönelik bilgiler içerir. Kapsam bölümünde araştırmanın literatürden rafine edilmesi süreci, yöntem seçimi ve uygulamaya dönük sınırların nasıl belirlendiği açıklanarak araştırmanın ana yapısı belirlenir (Yoshikawa, Weisner, Kalil, ve Way, 2008: 75). Ayrıca araştırmacının çeşitli nedenlerden dolayı vazgeçmek zorunda kaldığı durumlar ile farklı yöntemleri neden yapamadığına ilişkin bilgilerin de kapsam bölümünde ele alındığı bilinmektedir (Scott, 2007: 104). Kapsam bölümünde araştırmanın yapılacağı zaman dilimi, hangi mekânlarda araştırma yapılacağı, kimlerle nasıl görüşüleceği belirlenirken diğer yer, zaman ve kişilerin neden seçilmediği de belirtilir. Ayrıca literatürde eksik bırakılan noktalar veya bu eksikliğin neden giderilmediğine ilişkin bilgiler de bu bölümde ele alınmalıdır (Denzin, 2017: 118; Johnson ve Christensen, 2008: 168; Vagle, 2018: 53).

Araştırmada seçilen yöntem yaklaşımı, sınırlılık ve kapsamın belirlenmesinde etkilidir. Nicel araştırmalarda sınırlılık ve kapsam genellikle araştırmanın giriş bölümünde ele alınırken nitel araştırmalarda son bölümde bulunmaktadır (Edmonds ve Kennedy, 2016: 78; Leppink, 2017: 111; Wiggins, 2011: 113-114). Bu farklılığın temel nedeni nitel araştırmanın doğal süreçleri ihtiva eden ve olası hataları barındırmaya müsait öznelidir. Nitel araştırmaların kapsam bölümünde araştırmanın yapıldığı ortam ve çalışma grubunun nitelikleri belirtilirken, kurum ve kişilere ait özel bilgilere yer verilmemesi gereklidir (Merriam ve Grenier, 2019: 21; Mertens, 2014: 65). Nicel araştırmaların kapsam bölümünde araştırmanın evren ve örnekleme, araştırma deseni, veri toplama araçları ve analiz yöntemleriyle ilgili tüm sınırlılıkların belirlenmiş ve kapsamın

olabildiğince daraltılmış olması gereklidir (Vogt, 2006: 84). Nicel araştırmalarda, bulguların genellenmesi söz konusu olduğundan kapsamı daraltılmış araştırmalarda söz konusu genelleme daha kolay sağlanabilir. Buna karşın nitel araştırmaların genellenebilirliğı düşük olsa da farklı durumlara yansıtma veya transfer etme söz konusu olmaktadır. Bu bakımdan okuyucunun daha iyi yönlendirilmesi için kapsamın açık bir şekilde ifade edilmesi gereklidir (Creswell ve Clark, 2017: 67; Tashakkori ve Teddlie, 1998: 74).

Özetle araştırmacının, araştırma sürecinde denetleyemediğı durumlara sınırlılıklar bölümünde yer verilirken, denetleyebildiğı durumlar ise kapsam bölümünde ele alınmalıdır. Bunun yanında kapsam ve sınırlılıklar bölümünde, araştırmaya etki eden tüm olumlu ve olumsuz durumlar ifade edilmelidir. İlerleyen bölümde araştırmada önerme, sayılı veya varsayımların nasıl yazılması gerektiğı üzerinde durulacaktır.

2.6. Araştırmanın Sayılı veya Varsayımlarının Yazılması

Genellikle hipotezlerle karıştırlan, ancak hipotezin sunduğı olasılıktan uzak ifade biçimi olan sayılılar, bir araştırmanın neden yapıldığına ilişkin temel motivasyonu kapsar (Johnson ve Christensen, 2008: 133). Sayılı olarak da ifade edilen varsayımlar, araştırmacı tarafından doğruluğı kabul edilen ancak ispatlanmamış önerme cümleleridir (Bogdan ve Biklen, 1997: 145). Bu kapsamda araştırmayı etkileyen fikir, tutum ve önyargılar ile araştırmaya esas oluşturan ve çoğı durumda değıştirilemeyen gerçeklikler varsayım olarak kabul edilir. Varsayımlar araştırma sonuçlarını ve araştırmanın geçerliğini etkileyen temel kabuller veya doğruluğundan araştırmacının emin olduğu önermeler olarak da ifade edilebilir (Kumar, 2019: 164). Bununla birlikte bir

araştırmada çok sayıda varsayımın olması, araştırma sonuçları hakkında okuyucunun çelişki yaşamasına neden olabilir (Wiggins, 2011: 78). Araştırmayı etkileyen ancak araştırmacının elinde olan imkânlarla yapmasının olası olmadığı durumlar, varsayımlar içinde yer almalıdır. Buna karşı araştırmacının yaptığı veya yapması ihtimal dâhilinde olan durumlar, varsayım olarak değerlendirilmemelidir (Merriam ve Grenier, 2019: 33; Tashakkori ve Creswell, 2007: 79). Varsayımlar genellikle yargı ifadeleri şeklinde yazılmaz; ancak yargı ifade eden varsayımlar söz konusu ise bunun temellendirilmesi gereklidir. Araştırmacı öne sürdüğü varsayımları kolaylıkla savunabilir olmalı, temellendirdiği düşünceler üzerine varsayımlar geliştirmelidir (Brannen, 2017: 98). Varsayımlar açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmeli ve özenle seçilmelidir; özenle seçilen varsayımlar araştırmacının inandırıcılığını ve dolayısıyla güvenilirliğini arttırmaktadır (Lund, 2012). Bu noktada araştırmacıların sıklıkla düştüğü varsayım yanlışlarından bazıları: (1) ölçme aracının geçerli ve güvenilir veriler topladığının varsayılması, (2) ölçme araçlarının araştırma amaçlarına uygun veriler sağladığı varsayımı ve (3) verilerin özenli ve güvenli bir şekilde elde edildiği varsayımdır (Howes, 2017: 53-55; Mertens, 2014: 101; Yoshikawa vd., 2008: 115). Söz konusu üç durumun açıkça ifade edilmesi araştırmacının inandırıcılığını arttıracaktır. Ayrıca araştırma varsayımları kuramlara, toplumsal gelenek ve değerlere, araştırmacının bağımlı değişkenlerine, yönteme ve araştırma sürecine bağlı olarak geliştirilmelidir (Tashakkori ve Creswell, 2007: 80).

Özellikle nicel araştırma varsayımlarının yazılma sürecinde çeşitli kavramsal karışıklıklar söz konusu olabilir. Varsayım ve hipotezlerin birbirine karıştırılması olarak beliren bu durum kolaylıkla aşılabilir. Hipotez, araştırma sürecinde doğruluğu sınanacak olan ifadelerdir ve ya

kabul veya reddedilir. Varsayımlar ise araştırma başlamadan doğru olarak kabul edilen ve herhangi bir denemeye maruz kalmayan önermeler olup araştırma bu varsayımlar üzerine inşa edilir (Vogt, 2006: 86). İlerleyen bölümde araştırmalarda yöntem bölümünün yazılması ele alınacaktır.

2.7. Araştırma Yönteminin Yazılması

Bilimsel araştırmanın kalbi olarak ifade edilen yöntem, araştırma sürecinin tüm aşamalarını somut olarak içermektedir (Miles ve Huberman, 1994: 16). Yöntem bölümünde çalışmanın yapılış amacı açıklanır, problemi çözmek için seçilen araştırma deseni tanıtılır, çalışma grubu hakkında bilgi verilir, ölçme araçları tanıtılır ve verilerin nasıl analiz edildiği hakkında bilgilere yer verilir (Borrego vd., 2009: 54; Kothari, 2004: 94). Yöntem bölümünde sunulan ayrıntılarla okuyucular araştırmayı daha kolay değerlendirebilirler; ayrıca ileride araştırmayı tekrar yapmak isteyenlere bir yol haritası sunulmuş olur. Yöntem bölümünün detaylı bir şekilde ele alınması, araştırma sonuçlarının gelecekte yeniden üretilebilir nitelikte olduğunun ve araştırmanın bilimsel bir nitelik taşıdığıının kanıtıdır (Humphries, 2017: 151).

Yöntem bölümünün çeşitli başlıklar (desen, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri analizi vb.) altında incelenmesi, araştırmanın anlaşılmasını kolaylaştırırken, ileride aynı aşamaları tekrarlayacak araştırmacılar için derinlemesine bilgi sunacaktır (Walliman, 2017: 101). Söz konusu başlıklar altında yapılan çalışmalardan yaygın olarak bilinenlerin kısa bir şekilde anlatılması yeterlidir; buna karşın, araştırmaya özgü kullanılan veya yeni geliştirilen yöntem ve tekniklerin detaylı açıklanması gerekir (Patten ve Newhart, 2017: 153). Bu noktada yöntem bölümünde bulunması gereken temel başlıklar aşağıda sıralanmıştır:

1. Araştırmada kullanılan yöntem yaklaşımının belirlenmesi: Araştırmacı, problemi çözerken tercih ettiği yöntemsel yaklaşımı (nitel, nicel, karma vb.) ve bu tercihin nedenlerini açıklamalıdır. Çeşitli araştırmalar, özel yöntemler gerektirmekte veya seçilen yöntemsel yaklaşım problemin çözümünü kolaylaştırmaktadır (Merriam ve Grenier, 2019: 65).

2. Araştırma deseninin belirlenmesi: Araştırmanın amacına uygun ve sahip olunan imkânlar ölçüsünde verilerin elde edilmesi ve analizini kolaylaştıran model veya desen belirlenmeli ve bu tercihin nedeni açıklanmalıdır. Nicel araştırmalar için betimsel, ilişkisel, deneysel gibi farklı desenler mevcut ikennitel araştırmalarda durum çalışması, fenomenoloji veya eylem araştırması gibi çeşitli desenler söz konusudur (Pyrzczak, 2016: 88).

3. Çalışma grubu veya evren ile örneklemin belirlenmesi: Araştırmanın yapılacağı evren tanıtılmalı ve evrenden nasıl örneklem seçildiği, hangi yöntemlerin ve hesaplamaların kullanıldığı belirlenmelidir. Ayrıca bu bölümde araştırmaya dâhil olan örneklemin özellikleri tanıtılmalı ve göz önünde bulundurulmuş etik ilke ve uygulama izinlerinden bahsedilmelidir. Araştırmada seçilen yöntem yaklaşımına göre çalışma grubuna verilen isim değişmektedir. Nicel araştırmalarda “evren ve örneklem” olarak anılan bu bölüm, nitel çalışmalarda “çalışma grubu” veya “katılımcılar” olarak sunulmaktadır (Bell, Bryman ve Harley, 2018: 78; Reinharz ve Davidman, 1992: 95).

4. Veri toplama yönteminin belirlenmesi: Araştırmanın temel uygulama grubundan (evren-örneklem veya katılımcılar) verilerin nasıl toplanacağı, hangi ölçme araçlarının kullanılacağı, hangi imkânların ne

zaman ve nasıl işe koşulacağı ve ölçme araçlarının istatistiksel özellikleri bu bölümde sunulmalıdır. Bununla birlikte kullanılan ölçme araçları ve kullanım izinleri ile diğer etik gereklilik dokümanları sıklıkla ekler kısmında sunulur (Denzin, 2017: 148).

5. Veri toplama veya uygulama aşamalarının belirlenmesi: Araştırma sürecinde yapılan tüm çalışmaların özetlendiği bu bölümde, araştırmada yapılan etkinliklerin sıralaması ve içeriği belirlenir. Farklı yöntemlerin uygulandığı araştırmalarda söz konusu yöntemin tüm aşamaları belirlenmelidir (Leavy, 2016: 112).

6. Verilerin analizi için yapılan çalışmaların belirtilmesi: Ölçme araçlarıyla elde edilen verilerin hangi teknikler kullanılarak ayrıştırılacağı, bu bölümde detaylı olarak ele alınmalıdır. Hangi istatistik programlarının, nasıl kullanıldığı; hangi tekniklere neden başvurulduğu ve analiz sürecinde karşılaşılan diğer durumlar bu bölümde açıklanmalıdır (Venable vd., 2017: 163).

7. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının belirlenmesi: Araştırmalarda veri analizi başlığında ele alınsa da geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının ayrı bir başlık altında sunulması, araştırmanın inandırıcılığını arttıracaktır. Bu bölümde geçerlik ve güvenilirlikle ilgili yapılan tüm işlemlerin ayrıntılı olarak anlatılması gereklidir (Golafshani, 2003; Melchers ve Beck, 2018: 63).

2.8. Araştırmada Bulgular ve Sonuç Bölümünün Yazılması

Bulgular bölümünde, araştırmanın yöntem bölümünde ele alınan verilerin, analiz sonuçları sunulmalıdır. Analiz edilen veriler, araştırmacının yorumlarından bağımsız biçimde sunulmalı, analiz sonuçları mümkün olduğu ölçüde özetlenip sadeleştirilmelidir. Bulguların

sunumunda tablolar, şekiller ve resimler kullanılabilir (McKenney ve Reeves, 2018: 58; Sale vd., 2002: 79). Sonuç bölümünde ise araştırmacı kendi görüş ve ifadelerini ekleyerek bulguları yorumlar; ayrıca, analiz edilen verilerin önemine vurgu yapar veya bulguların daha iyi anlaşılması için farklı açıklamalar yapar (Alvesson ve Sköldbberg, 2017: 113; Bell vd., 2018: 165-167).

Araştırmada seçilen yöntemsel yaklaşıma göre bulgular ve sonuç bölümünün yazılması değişiklik gösterir. Nicel araştırmalarda hipotezler, nitel araştırmalarda amaçlar dikkate alınarak bulgular ve sonuç yazılmalıdır (Creswell, 2002: 93). Amaçlar veya hipotezlere ilişkin bulgular, ayrı başlıklar altında sunulmalı, amaç ve hipotezlerin sayısı kadar bulgu ve sonuç başlığı yazılmalıdır. Nicel araştırmalarda, bulgular bölümünün hacmini aşan istatistiksel çözümler, tablo ve şekiller ve ekler bölümünde sunulmalıdır. Bulgular bölümünde yer alan her tablodan önce tabloya atıf yapılmalı ve tablonun hangi hipotez veya problemle ilintili olduğu belirtilmelidir. Ayrıca tablo verildikten sonra tabloda yer alan verilerden önemli olanlar belirtilmeli ve tabloya açıklık getirilmelidir. Tablodaki her sayının belirtilmesi halinde asıl vurgulanmak istenen detaylar önemsizleşecektir. Genel olarak tablodan sonra araştırmacının yorum yapması beklenmez; ancak durum çalışması gibi araştırmacı yorumunun eklenmesi gereken durumlarda tablo altında yorum bulunabilir. Tablolarda olduğu gibi grafik, şekil ve resimlerden önce atıf yapılmalı ve bunlardan sonra konuya açıklık getirecek bilgilere yer verilmelidir (Johnson ve Christensen, 2008: 169; Vogt, 2006: 93; Yoshikawa vd., 2008: 137).

Nicel bulguların raporlaştırılmasında aşağıdaki durumlar da göz önünde bulundurulmalıdır:

1. Bulgular bölümünde yer alan veriler belirli bir sıra ile verilmelidir. Buna göre öncelikle betimsel istatistiki bilgiler (aritmetik ortalama, yüzde ve frekans ile standart sapma vb.) sunulmalı eğer varsa ilişki testleri (t-testi, F-testi, ki-kare testi vb.) sunulmalıdır. İlişki testlerinde etki yönü ve derecesi ile serbestlik değeri vb. bilgiler yer almalıdır (Newman, Benzve Ridenour, 1998: 136).

2. Verilere ilişkin analizlerin sunumunda güven aralıkları (%95, %99 vb.) belirtilmelidir. Güven aralıkları, ölçümün hangi güven düzeyinde, ne kadar yanılma payı (%5, %1 vb.) ile yapıldığını gösterir; güven aralığının sunulması, analiz sonuçlarının inandırıcılığını artırır (Thomas, 2003: 101).

3. İlişkisel istatistik analizleri sunulurken, yeterli bilgilerin (ortalama, standart sapma, varyans ve kovaryans matrisleri, madde korelasyonları vb.) tablolarda yer almasına özen gösterilmelidir (Bernard, 2012: 96).

4. Hipotezlerin test edilme sürecinde, istatistiksel güç analizleri yapılmalıdır. Böylelikle güvenirlilik düzeyi, örneklem yeterliği ve etki büyüklüğü gibi farklı ölçümlerin hipotezin doğruluğuna ilişkin daha kesin bir yargı sunması sağlanabilir (McMillan ve Schumacher, 2010: 53).

Nitel bulguların raporlaştırılmasında araştırmacı, objektif ve kararlı bir tavır izlemeli; bulgulara kendi görüş, yargı ve düşüncelerinin karışmasına engel olmalıdır (Miles ve Huberman, 1994: 112). Nitel bulguların raporlaştırılması sürecinde aşağıdaki durumlara dikkat edilmelidir:

1. Açıklanan durum ile ilgili çeşitli katılımcıların görüşleri sunulmalı, veri çeşitliliği mümkün olduğunca artırılmalıdır (Merriam, 1998: 53).

2. Katılımcıların çok yönlü bakış açıları tırnak (“...”) işaretleri içine alınarak verilmeli; ayrıca katılımcıları tanımlamaya yardımcı lakap, kod adı veya kısaltma isimler kullanılmalıdır (Tashakkori ve Teddlie, 1998: 88).

3. Bulgular mümkün olduğunca özetlenerek verilebileceği (tema veya kategoriler halinde) gibi doğrudan alıntılarının da en dikkat çekici bölümleri kullanılmalıdır (Mertens, 2014: 199).

Nicel bulgular az sayıda paragraf ve tablo ile sunulabilirken nitel araştırmaların bulgular bölümü hacimli olabilir. Nicel çalışmalarda kısa ve öz anlatımlar tercih edilirken nitel çalışmalarda dil son derece önemli bir araç haline gelir; nitel çalışmaların dili, akıcı ve anlaşılır olmalı ve zengin ifade biçimlerini içermelidir (Denzin, 2017: 201; Morse, 2016: 96).

Araştırmaların giriş veya problem durumu bölümlerinde ele alınan soruların yanıtlandığı bölüm olan sonuç bölümü, araştırmacının literatüre yaptığı özgün katkının ne olduğunu gösterir. Sonuç bölümünde araştırma problemi çözülür veya amaçların gerçekleşme dereceleri belirlenir (Bernard, 2012: 176; Kumar, 2019: 186). Sonuç bölümü net yargı ifade eden cümlelerle kurulmalı; akıcı ve anlaşılır bir dil ile yazılmalıdır. İç yorum olarak da adlandırılan yargı cümlelerinde araştırmacı kendi çalışmasını bulgular eşliğinde yorumlar (Yoshikawa vd., 2008: 202). Bu bölümde araştırmacı, literatürdeki hangi boşlukları doldurduğunu; hangi yeni sorunları oluşturduğunu veya hangi sorunları fark ettiğini belirtmelidir. Sonuç bölümünde araştırmacı: (1) araştırmayı kısaca özetler,

(2) bulguları kendi ifadeleriyle yorumlayarak sonuçları açıklar ve (3) literatüre getirdiği yeniliği veya katkısını belirginleştirir (Howes, 2017: 153; Kilkenny vd., 2010: 183-188; Kovach, 2015: 63-65).

Ayrıca sonuçlar bölümünde araştırmacı, çalışmasındaki tüm sonuçlardan ziyade kendi savını destekleyen sonuçlara odaklanarak okuyucuyu kendi savına doğru çekmeye çalışır. Araştırma sonucunda ne bulunduğunu ve söz konusu bulguların ne anlam ifade ettiğini; bulguların kendi iddialarını nasıl desteklediğini veya iddialarının geçerliğini ortadan kaldırdığını belirtir (Ledford ve Gast, 2018: 43; Mackey ve Gass, 2015: 96; Marczyk vd., 2005: 79-80).

2.9. Araştırmada Tartışma veya Değerlendirmenin Yazılması

Tartışma veya değerlendirme bölümünde araştırmacı, literatürdeki farklı çalışmalar ile kendi çalışması arasındaki benzerlik ve farklılıklara odaklanır. Literatürdeki diğer araştırmalarla kendi çalışmasını karşılaştırarak çalışmasının literatürdeki yerini belirginleştirmeye ve çalışmasının güvenilirliğini arttırmaya çalışır (Patten ve Newhart, 2017; Vagle, 2018: 65). Bu amaçla araştırmacı dış yorum olarak adlandırılan bir teknik kullanır ve diğer araştırmaların sonuçlarını kısa cümlelerle kendi çalışmasına taşır (Creswell ve Clark, 2017: 73; Merriam ve Grenier, 2019: 81). Tartışma bölümünde araştırmacının cevaplaması gereken çeşitli sorular aşağıdaki gibi belirlenebilir (Brannen, 2017: 107; Creswell, 2002: 168; Johnson ve Christensen, 2008: 212):

1. Bu çalışma literatüre nasıl bir katkı sağlamıştır?
2. Araştırma problemi tam olarak çözümlenmiş midir?

3. Araştırma sürecindeki hangi çalışmalar, hangi problem(ler)in çözümüne nasıl katkı sağlamıştır?

4. Araştırma sonuçlarının, kuramsal kökenleri nelerdir? Hangi kuram, hangi araştırma sonucunu nasıl desteklemekte veya çelişmektedir?

5. Araştırma bulgularının bilime, literatüre veya topluma katkıları nelerdir?

6. Araştırma sonucunda yeni bir kuramsal çerçeve oluşturulabilmiştir?

7. Araştırma sonuçlarının daha önce yayınlanan araştırma sonuçları ile benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

8. Araştırma sonuçları, yeni ve eşsiz sorunların fark edilmesini sağlamış mıdır?

2.10. Araştırmada Çıkarım veya Doğurgularının Yazılması

Genellikle araştırmalarda ayrı bir başlık altında sunulmasa da çıkarımlar, araştırma sonuçlarının gelecekte yapılacak araştırmalar için ne anlama geldiğinin belirlendiği bölümdür. Bu bölümde farklı yollarla bu araştırma tekrar edildiğinde nasıl sonuçlara ulaşılabilir veya hangi çalışmalar nasıl yürütülseydi farklı sonuçlar elde edilebilir gibi tartışmalara yer verilir (Newman vd., 1998: 107; Thomas, 2003: 169). Ayrıca, ileride yapılacak araştırmalar için hangi yeni sorunlarla karşılaşıldığı, araştırma sonuçlarından hareketle yeni sorunlara ulaşılma durumu gibi bilgilere de yer verilebilir (Wiggins, 2011: 131). Çıkarımlar bölümünde araştırma sonuçlarının etkisi tartışılır; yani araştırma sonuçları kimlere, ne zaman, nasıl ve nerede uygulandığında benzer sonuçlar elde edilebilir (Flick, 2015: 166). Genellikle Türkçe literatürde bu bölüm ihmal

edilse de bir araştırmanın, yeni sorunları belirginleştirme derecesi önemlidir. Çıkarımlar, araştırmanın önemini ve tekrarlanabilirliğini doğrudan etkilemektedir.

2.11. Araştırmada Önerilerin Yazılması

Araştırmanın sonunda yer alan öneriler, araştırmacının ileriye yönelik tasavvurunu ve araştırmanın bilimsel ve toplumsal değerini belirlemesi açısından önemlidir. İyi hazırlanmış bir öneri listesi, araştırma sonuçlarının ciddiye alınmasına katkı sağlar (Ary vd., 2018: 167; Howes, 2017: 155). Öneriler iki Şekilde hazırlanabilir: (1) araştırma sonuçlarını ileride tekrarlama potansiyeli olan veya bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılar için hazırlanan öneriler ile (2) araştırmaya ilişkin eksikliklerden bahsedilerek bu eksikliklerin nasıl giderileceğine ilişkin önerilerdir (Carey, 2017: 163; Pyrczak, 2016: 96-97). Sosyal bilimlerdeki araştırma önerilerinde kişilerin bireysel olarak dikkat etmesi gereken durumlar ile siyasi, politik çıkarımlar veya toplumsal eyleme dönük teklif ve öneriler sunulabilir. Öneriler bölümünde araştırmacı kendi araştırma deneyimini veya araştırma sürecinde yaşadıklarını da anlatıp bu deneyimlerden çeşitli nasihatler çıkarılmasını da önerebilir (Newman vd., 1998: 199).

2.12. Araştırmada Sav veya İddia Bölümünün Yazılması

Araştırmanın ispatlamaya çalıştığı durumlar, iddia olarak adlandırılmaktadır. Genellikle nitel araştırma yöntemi ile raporlaştırılan tez ve makalelerde bulunan iddia bölümünde araştırmacı, sonuçlardan hareketle araştırma sorusuyla ilintili olan önemli bir sorun veya durum hakkında bir iddiada bulunur (Merriam ve Grenier, 2019: 93). Bu anlamda sosyal bilimler alanında yapılan tezlerin, literatürde tartışılacak bir tezi

olmalıdır. İddialar, kesin yargı ifadeleridir ve tartışılabilir bir özelliğindedir. Tartışılmayacak iddia tez değil, sınırları belirlenmiş bir gerçeği ifade eder (Taylor vd., 2015: 175). Her tez bir şekilde savunulduğu için akademik yaşamda savunulan tezlerin çoğunluğunun tartışılabilir bir iddiası da bulunmamaktadır. Bu açıdan tez danışmanları, öğrencilerini tez yazım sürecinde tezin bir iddiasının olması yönünde teşvik etmeli ve tezin ana savunusunu belirginleştirmelidir. İddialar araştırmanın hangi bilim alanı veya konu ile ilişkili olduğunu açıklar; araştırmacının konuya yaklaşımının göstergesidir (Hammersley, 2003: 83-84).

3. SONUÇ

Bu çalışma, lisansüstü düzeyde araştırma yapan araştırmacıların sıklıkla karşılaştığı temel yazım sorunlarına odaklanmıştır. Bu açıdan çalışma, bir tez veya akademik makalenin raporlama sürecini konu edinmiştir. Sosyal bilimlerin çok yönlü doğası içinde farklı araştırma yazım teknikleri olsa da genel kabul görmüş başlıkları inceleyen çalışmada, bir araştırmada yer alması gereken temel özellikler sıralanmıştır. Araştırmada seçilen yaklaşıma göre araştırmanın yazılma biçimi de değişmektedir. Bu bağlamda nicel ve nitel araştırmalar birbirlerinden farklı bölümler ihtiva edebilirler.

Literatürde yer alan araştırma raporlarında araştırmacıların sıklıkla yaptığı hatalardan biri problem durumunun belirlenmesi veya problem cümlesinin açıkça ifade edilmesidir. Araştırmacıların çoğunluğu, araştırma amacı ile problem cümlesini birbirine karıştırmaktadır. Araştırmanın amacı, problemin somut olarak belirginleştiği ve probleme ilişkin çözüm aşamalarının ifade edildiği bölümdür. Amaçlar, araştırma sonucunda nelere ulaşılabileceğini ve problemin nasıl çözüleceğini de içerir.

Bu çalışma literatürde yer alan farklı araştırma yöntemi eserlerinin bir özeti olduğundan, söz konusu karışıklığın bu araştırma ile çözümlendiği ve çalışma kapsamında konuya ilişkin detaylı bilgi verildiği düşünülmektedir.

Sınırlılık ve kapsam, literatürde araştırmacıların çoğunlukla sorun yaşadığı araştırma raporu bölümlerindedir. Literatürde bulguları doğrudan etkileyen ve araştırmacının kontrol edemediği çoğu durumun, sınırlılık bölümünde ele alınmadığı belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularının, araştırmanın sınırlılıklarına göre ele alındığı ve araştırmanın bu bağlamda geçerli olduğu bilgisinden hareketle, literatürdeki pek çok araştırmanın geçerlik sorunları ihtiva ettikleri söylenebilir. Kapsam bölümünde, araştırmanın nasıl sınırlandırıldığı veya araştırmacının kontrol edebildiği durumlar belirtilir. Araştırmanın hangi kısıtlamalar kapsamında gerçekleştirildiği açıkça ifade edilmelidir. Sınırları belirlenmemiş bir çalışma oldukça genel sonuçlar içerebilir. Literatürdeki çok sayıda araştırmada kapsam bölümünün ya yazılmadığı ya da eksik veya hatalı kapsamlar belirlendiği görülmektedir. Ayrıca araştırmacıların araştırmanın kapsam bölümünde ele alabilecekleri durumları, sınırlılık bölümünde ifade ettikleri görülmüştür. Bununla birlikte araştırmacılar, kapsam ve sınırlılık kavramlarını birbiri ile karıştırmaktadır. Karışıklığın önlenmesi için söz konusu iki bölüm ayrı başlıklarda sunulmalıdır.

Literatürde araştırmacıların sıklıkla hata yaptıkları bir diğer araştırma bölümü varsayımlardır. Varsayımlar, araştırma sonuçlarını etkiler ve değiştirilemeyen veya doğruluğu denetlenemeyen kesin ifadelerdir. Doğruluğunu kanıtlamaya gereksinim duyulmayan, buna karşın doğru olduğuna kanaat getirilen cümlelerin bu bölümde yer alması

araştırmacı için yazımı zorlaştırmaktadır. Bu noktada varsayımların savunulabilir nitelikte ve akla yatkın olması önemlidir. Genellikle araştırmacılar, kullandıkları ölçme araçlarının amaca uygun ölçüm yaptığını veya geçerli ve güvenilir olduğunu varsaymaktadır. Bu durum kendi içinde tutarsızdır, çünkü ideal bir araştırmada söz konusu ölçme araçlarının geçerlik ve güvenilirlik testlerinin yapılmış olması gereklidir. Oysa varsayımlar denetlenebilir durumların ötesinde, denetlenemeyen ve varlığı araştırmacı tarafından kabul edilmek zorunda kalan durumları ifade etmek için kullanılmalıdır.

İdeal bir araştırmanın bulgular bölümünde, araştırmanın verileri yorumsuz bir şekilde sunulur. Nicel çalışmalarda tablo ve şekiller, nitel çalışmalarda ise açık ifade edilmiş anlatılar bulunur. Sonuç bölümünde ise araştırma bulgularına yorum katılarak, araştırma soruları veya hipotezlerin doğruluğu değerlendirilir. Literatürde çeşitli araştırmalarda söz konusu hata gözlemlenmiştir. Buna göre çoğu araştırmacı, bulgular bölümünde öznel yorumlara yer vermiş ve sonuç bölümünü önerilere ayırmıştır. Bu karışıklığı önlemek için bulgu ve sonuç bölümü birlikte ele alınabilir.

Araştırmanın tartışma bölümünde literatürdeki farklı çalışmalarla karşılaştırmalar yapılarak benzer ve eksik noktalara değinilir. Literatürdeki çoğu araştırmada dış yorum, yani araştırılan konu ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmemektedir. Özellikle sosyal bilimler alanında literatürden kopuk araştırma yapılamaz, çünkü o konu hakkında sınırlıda olsa bir literatür oluşmuştur. Bu açıdan araştırmacıların literatürdeki farklı kaynakları kullanmaları teşvik edilmelidir. Tartışma bölümünde araştırmacının literatürdeki hangi boşluğu nasıl doldurduğunu anlatması gerekir. Ancak literatürdeki çok sayıda araştırmada böyle bir

eğilim görülmemektedir. Araştırmacıların çoğunluğu araştırmalarını neden yaptıklarını veya literatürdeki hangi boşluğu doldurmaya meylettiklerini açıklamamaktadırlar. Bu durum, literatüre hakim olmayan araştırmacılara işaret eder; yani araştırmacıların büyük çoğunluğu sınırlı literatür bilgisine erişir ve sınırlı bilgi ile literatürdeki hangi eksikliği tamamladıklarını da bilemezler. Bu sorun, araştırmacılara iyi bir danışmanlık hizmeti sunulmasıyla giderilebilir.

İdeal bir araştırma raporunda yer alması gereken öneri bölümü, araştırmada eksik kalan ve ileride benzer araştırmayı yinelemek isteyen araştırmacılara rehberlik ederek yeni çalışmalara imkân tanıyan bir bölümdür. Önerilerin araştırma sonuçlarına yönelik olması gerekmektedir. Çoğu araştırmada yer alan öneriler, oldukça genel görüşler veya araştırmacının politik, siyasi veya ideolojik tekliflerini içermektedir. Başka bir ifade ile araştırma raporlarında birbirine benzer önerilerin yapıldığı ve çoğunluğunun öneriden ziyade temenni olduğu görülmektedir. Bu şekilde genel bir öneri veya temennide bulunma eğilimi, çalışmanın inandırıcılığının sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda bir araştırma raporunda yer alan önerilerin her birinin araştırma sonuçları ile ilişkili olması, çalışmanın güvenilirliğinin sağlanması adına önem arz eder.

Sonuç olarak, bu çalışmada bilimsel araştırma yöntemleri ve bilimsel raporlaştırma süreçleri ile ilgili çok sayıda kaynaktan elde edilen bilgiler, uygulamaya dönük bir şekilde derlenmeye çalışılmıştır. Bu noktada araştırma bölümlerinin yazılması ile ilgili çalışma kapsamında ele alınan hususların evrensel olmamasından dolayı bu bölümler duruma göre değişkenlik gösterebilir. Bu derlemenin bilim insanlarına tez ve bilimsel

makale yazım sürecinde yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca raporlama gibi genellikle ihmal edilen bir alana yönelen bu çalışma, literatürde farklı araştırma yaklaşımlarını ele alan ender çalışmalar arasındadır. Son olarak, literatürdeki tez ve makalelerin betimsel ve meta analizini yapacak detaylı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırma sonucunda okuyucuya sunulan araştırma bölümlerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin önerilen yazım ilkelerinin gelecekte bu ve benzeri raporlaştırma çalışmalarına yön vereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Almalki, S. (2016). Integrating Quantitative and Qualitative Data in Mixed Methods Research--Challenges and Benefits. *Journal of Education and Learning*, 5(3), s. 288-296.
- Alvesson, M. ve Sköldbberg, K. (2017). *Reflexive Methodology: New Vistas for Qualitative Research*. New York: Sage Inc.
- Antwi, S. K.ve Hamza, K. (2015). Qualitative and Quantitative Research Paradigms in Business Research: A Philosophical Reflection. *European Journal of Business and Management*, 7(3), s.217-225.
- Ary, D. Jacobs, L. C. Irvine, C. K. S.ve Walker, D. (2018). *Introduction to Research in Education*. New York: Cengage Learning.
- Bell, E. Bryman, A.ve Harley, B. (2018). *Business Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Bernard, H. R. (2012). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. New York: Sage Inc.
- Bogdan, R.ve Biklen, S. K. (1997). *Qualitative Research for Education*. Boston: Allyn ve Bacon Inc..
- Borrego, M. Douglas, E. P. ve Amelink, C. T. (2009). Quantitative, Qualitative, and Mixed Research Methods in Engineering Education. *Journal of Engineering Education*, 98(1), s.53-66.

- Brannen, J. (2017). *Mixing Methods: Qualitative and Quantitative research*. New York: Routledge.
- Carey, M. (2017). *Qualitative Research Skills for Social Work: Theory and Practice*. New York: Routledge.
- Creswell, J. W. (2002). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative*. New Jersey: Prentice Hall.
- Creswell, J. W.ve Clark, V. L. P. (2017). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. New York: Sage.
- Denzin, N. K. (2017). *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. New York: Routledge.
- Edmonds, W. A. ve Kennedy, T. D. (2016). *An Applied Guide to Research Designs: Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods*. New York: Sage.
- Flick, U. (2015). *Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing A Research Project*. New York: Sage.
- Golafshani, N. (2003). Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research. *The Qualitative Report*, 8(4), s.597-606.
- Hammersley, M. (2003). Social Research Today: Some Dilemmas and DistinctionsI. *Qualitative Social Work*, 2(1), s.25-44.
- Hickson, H. (2016). Becoming A Critical Narrativist: Using Critical Reflection and Narrative Inquiry as Research Methodology. *Qualitative Social Work*, 15(3), s.380-391.
- Howes, L. M. (2017). Developing The Methodology for An Applied, Interdisciplinary Research Project: Documenting The Journey toward Philosophical Clarity. *Journal of Mixed Methods Research*, 11(4), s.450-468.
- Humphries, B. (2017). *Re-thinking Social Research: Anti-Discriminatory Approaches in Research Methodology*. New York: Routledge.
- Johnson, B.ve Christensen, L. (2008). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. New York: Sage.
- Keeves, J. P. (1997). *Educational Research, Methodology, and Measurement: An International Handbook*. New York: Sage.
- Kilkenny, C., Browne, W. J., Cuthill, I. C., Emerson, M.ve Altman, D. G. (2010). Improving Bioscience Research Reporting: The ArriveGuidelines for Reporting Animal Research. *Plos Biology*, 8(6), s.55-75.
- Kothari, C. R. (2004). *Research Methodology: Methods and Techniques*. London: New Age Inc.

- Kovach, M. (2015). "Emerging from The Margins: Indigenous Methodologies." içinde *Research as Resistance: Revisiting Critical, Indigenous, and Anti-Oppressive Approaches*, s.43-64(ed. Leslie Brown ve Susan Strega), Toronto: Canadian Scholars Press.
- Kumar, R. (2019). *Research Methodology: A Step-By-Step Guide For Beginners*. New York: Sage.
- Leavy, P. (2016). *Essentials of Transdisciplinary Research: Using Problem-Centered Methodologies*. New York: Routledge.
- Ledford, J. R.ve Gast, D. L. (2018). *Single Case Research Methodology: Applications In Special Education and Behavioral Sciences*. New York: Routledge.
- Leppink, J. (2017). Revisiting The Quantitative–Qualitative–Mixed Methods Labels: Research Questions, Developments, and The Need for Replication. *Journal of Taibah University Medical Sciences*, 12(2), s.97-101.
- Lund, T. (2012). Combining Qualitative and Quantitative Approaches: Some Arguments for Mixed Methods Research. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56(2), s.155-165.
- Mackenzie, N.ve Knipe, S. (2006). Research Dilemmas: Paradigms, Methods and Methodology. *Issues in Educational Research*, 16(2), s.193-205.
- Mackey, A.ve Gass, S. M. (2015). *Second Language Research: Methodology and Design*. New York: Routledge.
- Marczyk, G. DeMatteo, D.ve Festinger, D. (2005). *Essentials of Research Design and Methodology*. New York: John Wiley ve Sons Inc.
- McCusker, K.ve Gunaydin, S. (2015). Research Using Qualitative, Quantitative or Mixed Methods and Choice Based on The Research. *Perfusion*, 30(7), s.537-542.
- McKenney, S. ve Reeves, T. C. (2018). *Conducting Educational Design Research*. New York: Routledge.
- McMillan, J. H.ve Schumacher, S. (2010). *Research in Education: Evidence-Based Inquiry*. New York: Pearson.
- Melchers, R. E.ve Beck, A. T. (2018). *Structural Reliability Analysis and Prediction*. New York: John Wiley ve Sons.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education: Revised and Expanded from Case Study Research in Education*. New Yor: Jossey-Bass.
- Merriam, S. B.ve Grenier, R. S. (2019). *Qualitative Research in Practice: Examples for Discussion and Analysis*. New York: Jossey-Bass.

- Mertens, D. M. (2014). *Research and Evaluation in Education and Psychology: Integrating Diversity with Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods*. New York: Sage.
- Miles, M. B.ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. New York: Sage.
- Morse, J. M. (2016). *Mixed Method Design: Principles and Procedures*. New York: Routledge.
- Nardi, P. M. (2018). *Doing Survey Research: A Guide to Quantitative Methods*. New York: Routledge.
- Newman, I., Benz, C. R., ve Ridenour, C. S. (1998). *Qualitative-Quantitative Research Methodology: Exploring The Interactive Continuum*. London: SIU Press.
- Olsen, W. (2004). Triangulation in Social Research: Qualitative and Quantitative Methods Can Really Be Mixed. *Developments in Sociology*, 20(1), s.103-118.
- Patten, M. L.ve Newhart, M. (2017). *Understanding Research Methods: An Overview of The Essentials*. New York: Routledge.
- Pyrzczak, F. (2016). *Writing Empirical Research Reports: A Basic Guide For Students of The Social And Behavioral Sciences*. New York: Routledge.
- Reinharz, S.ve Davidman, L. (1992). *Feminist Methods in Social Research*.Oxford: Oxford University Press.
- Sale, J. E., Lohfeld, L. H.ve Brazil, K. (2002). Revisiting The Quantitative-Qualitative Debate: Implications for Mixed-Methods Research. *Quality and Quantity*, 36(1), s.43-53.
- Scott, D. (2007). Resolving The Quantitative–Qualitative Dilemma: A Critical Realist Approach. *International Journal of Research ve Method in Education*, 30(1), s.3-17.
- Tashakkori, A. ve Creswell, J. W. (2007). *Exploring The Nature of Research Questions in Mixed Methods Research*. Los Angeles: Sage.
- Tashakkori, A.ve Teddlie, C. (1998). *Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches*. New York: Sage.
- Taylor, S. J., Bogdan, R.ve DeVault, M. (2015). *Introduction to Qualitative Research Methods: A Guidebook and Resource*. New York: John Wiley ve Sons.
- Thomas, R. M. (2003). *Blending Qualitative and Quantitative Research Methods In Theses and Dissertations*. New York: Corwin Press.

- Tobi, H. ve Kampen, J. K. (2018). Research Design: The Methodology for Interdisciplinary Research Framework. *Quality & Quantity*, 52(3), s.1209-1225.
- Vagle, M. D. (2018). *Crafting Phenomenological Research*. New York: Routledge.
- Venable, J. R., Pries-Heje, J.ve Baskerville, R. (2017). Choosing A Design Science Research Methodology. *28th Australasian Conference on Information Systems*. Sydney:University of Tasmania.
- Vogt, W. P. (2006). *Quantitative Research Methods for Professionals in Education and Other Fields*. Columbus: Allyn ve Bacon.
- Walliman, N. (2017). *Research Methods: The Basics*. New York: Routledge.
- Wiggins, B. J. (2011). Confronting The Dilemma of Mixed Methods. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 31(1), s.44-68.
- Yoshikawa, H., Weisner, T. S., Kalil, A.ve Way, N. (2008). Mixing Qualitative and Quantitative Research in Developmental Science: Uses and Methodological Choices. *Developmental Psychology*, 44(2), s.344-368.